

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

**Střední průmyslová škola strojnická Olomouc
tř.17. listopadu 49**

**Výukový materiál zpracovaný v rámci projektu
„Výuka moderně“**

Registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.5.00/34.0205

Šablona: III/2 Český jazyk, umění a kultura

Sada: 2

Číslo materiálu v sadě: 4

Název: Frazeologie – význam slovních spojení

Jméno autora: Mgr. Renata Provázková

Předmět: Český jazyk, umění a kultura

Jazyk: Čeština

Klíčová slova: frazeologie, frazém, přirovnání, pořekadlo, rčení, přísloví, pranostika

Cílová skupina: žák 1. ročníku

Stupeň a typ vzdělání: střední odborné

Očekávaný výstup: V písemném i mluveném projevu volí vhodné výrazové prostředky podle jejich funkce a ve vztahu k sdělovacímu záměru, dané situaci, kontextu a adresátovi; vysvětlí a odůvodní význam slov v daném kontextu. Efektivně a samostatně využívá různých informačních zdrojů.

Metodický list/anotace

Pracovní list slouží k procvičování základních frazeologických pojmů. Obsahuje různé druhy cvičení, u některých je nutno dohledat významy v jiných informačních zdrojích. Žák pracuje se slovníky, encyklopedií a internetem.

Datum vytvoření: 6. 2. 2013

Frazeologie – význam slovních spojení

Frazeologie = nauka o ustálených slovních spojení v daném jazyce

Frazém (frazeeologismus) = ustálené slovní spojení

- **Překadlo** - krátké vyjádření životní zkušenosti, vychází z lidové tradice. Má neměnný slovesný tvar.

1. Vysvětlete význam následujících překadel:

I chytrák se spálí. My o koze, on o voze. Dočkej času jako husa klasu. Nechval dne před večerem. Není šprochu, aby na něm nebylo pravdy trochu. My o vlku a vlk za humny. Oko za oko, zub za zub. Jak se do lesa volá, tak se z něho ozývá. Co tě nepálí, nehas. Staví si vzdušné zámky. Co oči nevidí, to srdce nebolí. Dvakrát měř, jednou řež. Co na srdci, to na jazyku.

- **Rčení** – obrazné, ustálené slovní spojení, slovesný tvar ve větě se mění. Vychází z lidové fantazie, smyslem rčení je pobavit, oživit jazykový projev.

2. Vysvětlete následující rčení a použijte je ve větách:

být jako kůl v plotě, vzít nohy na ramena, mlátit prázdnou slámu, udělat kozla zahradníkem

3. Vysvětlete význam vyznačených slovních spojení a rčení z antických bájí a Bible. Dohledávejte informace v jiných informačních zdrojích.

Zasáhl ho **Amorův šíp**. Byl to **danajský dar** a stal se **jablkem sváru**. Visel nad ním **Damoklův meč**. Byla to učiněná **Sodoma a Gomora**. Stojí jako **Lotova žena**. Ta **Jobova zvěst** ho zdrtila. Byl to **šalamounský rozsudek**. Jejich snažení se ukázalo být **sisyfovskou prací**. Prožíval **Tantalova muka**. Všichni poznali, co je jeho **Achillovou patou**.

- **Přísloví** – vyjadřuje životní moudrost, je podobné rčení. Jeho smyslem je ponaučit, pokárat.

4. Vysvětlete význam následujících přísloví:

- a) Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá. Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne. Bez práce nejsou koláče.
- b) Uveďte další známá přísloví a vysvětlete je. Které je vaše nejoblíbenější?
- c) **Čas hojí všechny rány.**

Je podle vás toto přísloví pravdivé? Vysvětlete ho a posuďte podle vlastní zkušenosti.

- **Pranostika** – ustálené slovní spojení, vychází z lidové slovesnosti. Vztahuje se k ročním obdobím a počasí, je obvykle rýmované.

5. Uveďte, ke kterým měsícům se vztahují následující pranostiky:

- a) Medardova kápě čtyřicet dní kape. Studený máj - v stodole ráj. Svatá Anna - chladna z rána.
- b) Napište další pranostiky. Dohledejte informace z jiných informačních zdrojů.

- **Latinské výroky**

6. Přiřadte správně latinské výroky a sousloví k českým výrazům. Neznámá slova dohledejte v jiném informačním zdroji.

1. deus ex machina	a) věčně, neustále se pohybující
2. Hannibal ante portas.	b) nežádoucí osoba, nevítaný, neoblíbený člověk
3. Veni, vidi, vici.	c) kostky jsou vrženy - bylo učiněno významné a neodvratné rozhodnutí

4. Alea iacta est.	d) bůh ze stroje, zásah „shora“ - nečekané, nepřirozené vyřešení problému
5. corpus delicti	e) běh života, životopis
6. persona non grata	f) uprostřed války mlčí múzy - válka nepřije umění
7. curriculum vitae	g) přišel jsem, viděl jsem, zvítězil jsem - rychlý a snadný úspěch
8. Inter arma silent Musae.	h) z knih, umělecky provedená značka vlastníka knihy
9. perpetuum mobile	i) Hannibal před branami - bezprostřední ohrožení nějakým nebezpečím
10. ex libris	j) tělo přečinu - věčný důkaz

- **Přirovnání** – srovnání dvou subjektů pomocí částice *jako*, má zesílený význam. U některých přirovnání hraje roli nadsázka.

7. Doplňte:

čilý jako.....

sladký jako.....

bílý jako.....

mrštný jako.....

hubený jako.....

tlustý jako.....

pracuje jako.....

chytrý jako.....

Uvádějte další přirovnání.

- **Řešení:**

1. Vysvětlete význam těchto pořekadel:

I chytrák se spálí. – Každý může udělat chybu. My o koze – on o voze. - Každý mluví o něčem jiném. Dočkej času jako husa klasu. – Musíš být trpělivý. Nechval dne před večerem. – Neunáhli se. Není šprochu, aby na něm nebylo pravdy trochu. – Na každé pomluvě je něco pravdivého. My o vlku a vlk za humny. – Mluví se o člověku, který je na dosah. Oko za oko, zub za zub. – Oplatit stejnou měrou. Jak se do lesa volá, tak se z něho ozývá. – Jak se člověk chová k druhému, tak se bude chovat on k němu. Co tě nepálí, nehas. – Nestarej se o to, po čem ti nic není. Staví si vzdušné zámky. – Člověk si dělá marné naděje. Co oči nevidí, to srdce nebolí. – O čem nevím, to mě nebude trápit. Dvakrát měř, jednou řež. – Než něco uděláš, pořádně si to rozmysli. Co na srdci, to na jazyku. – Říct, co si opravdu myslím.

2. Vysvětlete následující rčení a použijte je ve větách:

být jako kůl v plotě – být sám, bez přátel, bez rodiny

vzít nohy na ramena – rychle utéct

mlátit prázdnou slámu – mluvit o zbytečných, nepodstatných věcech

udělat kozla zahradníkem – svěřit práci nesprávné osobě

3. Vysvětlete význam podtržených rčení z antických bájí a Bible:

Zasáhl ho Amorův šíp. – Zamiloval se. Byl to danajský dar a stal se jablkem sváru. – Byl to nevhodný dar, který se stal příčinou hádky. Visel nad ním Damoklův meč. - Jeho štěstí bylo ohroženo. Byla to učiněná Sodoma a Gomora. – Místo, kde je nepořádek, chaos a lidé se k sobě chovají špatně. Stojí jako Lotova žena. – Je zaražen, stojí bez hnutí. Jobova zvěst ho zdtřila. – Zdtřila ho špatná zpráva. Byl to šalamounský rozsudek. – Byl to moudrý a spravedlivý rozsudek. Jejich snažení se ukázalo být sisyfovskou prací. – Marné snažení, marná práce. Prožíval Tantalova muka. - Prožíval nejhorší utrpení, jaké může člověka potkat. Všichni poznali, co je jeho Achillovou patou. – Všichni odhalili jeho slabé místo.

4. Vysvětlete význam následujících přísloví:

Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá. – Kdo chce druhému uškodit, sám bude potrestán. Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne. – Ten, kdo jedná nezákonně, bude nakonec odhalen. Bez práce nejsou koláče. – Odměnu dostane člověk jen za vykonanou práci.

5. Uved'te, ke kterým měsícům se vztahují následující pranostiky:

Medardova kápě čtyřicet dní kape. - Medarda je 8. června

Studený máj - v stodole ráj. – květen

Svatá Anna - chladna z rána. – Anny je 26. srpna

6. PŘIŘAD'TE SPRÁVNĚ LATINSKÉ VÝROKY A SOUSLOVÍ K ČESKÝM VÝRAZŮM.

1 d, 2 i, 3 g, 4 c, 5 j, 6 b, 7 e, 8 f, 9 a, 10 h